

Sinka István: Fekete Bojtár vallomásai ¹

Sinka István (1944) ² regényéből válogatta: Fogarasi Péter

Én az Isten bölcsességéből azért vakartattam meg, hogy más legyek, (...) Hogy nyugtalan, rohanó lovas legyek, ne szánalmas, törpe gyaloghuszár...(...)

Igen ez a mi sorsunk, tudom: életben és halálban vesztesnek maradni. Csatázni, győzni és mégis mindig győzőn is elbukni! (...)

(...) Sokszor órákbosszat álltam egy helyben, ha kinn pásztorítottam s bámultam a ragyogó őszt, az úszó ökörményát. Azon az őszen jöttem rá arra, hogy a csendnek tulajdonképpen ezerféle hangja van, amit a fül meg nem hallhat. Az ilyen hangokat csak a szív foghatja fel, az ilyen hangok csak az idegek között harangoznak a nagy őszvirágzások idején. Akkor jöttem rá arra is, hogy nemcsak végtelen csend van a magyar tájon, hanem végtelen egyhangúság is: a termő, tiszta világ árvasága. Azon az őszen tudtam meg, hogy nem vagyok egyedül, hisz rokon az egész árva táj, népével, kucorgó, lassan avasodó szalmaboglyáival együtt. Hogy tulajdonképpen azért vagyok olyan elhagyott, mert törvényszerűen és végzetesen hozzátartozom a tájhoz, az benne van húsemban, a véremben s én meg ott kavargok, ha fú a szél, vagy ott hallgatok, ha nő a nyár, az ő millió porszemében. A tudatom még nem nyílt ki annyira, hogy az eszem ezt világosan elfoghatta volna, de az ősztöneimben, mint valami nagy kiáltás, ott zúgott ez a megérzés egyre tisztábban és egyre jobban. Sokszor olyan szánakozás fogott el, hogy sírtam.

Szüelőanyám állítása szerint ragyogószemű kis kölyök voltam, eleven, mint a csík, de sovány, kicsi és fekete. Hogy úgy mondjam, családi nevemnek megfelelően csakugyan — sinka.

Tudniillik a betegeseket és a nagyon szegényeket nevezik így. (...)

Születni, Szalontán születtem a Nagy-Csengőd utcában a Bozsár-féle házban, abban a szobában, ahol Mados Zsuzsa nagyanyám meghalt. Anyám vallomása szerint az érthetetlen dolgok egész sorozata történt, amikor születtem. (...)

(...) néhány szót szólok apámról is. Nem azért, mintha apámnak szüksége volna arra, hogy a világ tudomást szerezzen róla, hanem azért, mert én nekem van szükségem reá. Vele tudom csak megmagyarázni, hogy íráshajlamomat kitől örököltem.

Szerintem és azok szerint, akik őt ismerték, tőle. Hogy milyen könyveket olvashatott, nem tudom. Mert ne úgy értsük, mintha apám írt volna. Dehogy. Csak szerette a könyveket, az írást. Befelé élő, hallgató, nagy ember volt. Az alatt a tíz és fél év alatt, ameddig én ismertem, alig láttam tízszer mosolyogni. Pedig bizonyosan neki is voltak hozzáillő vidám órái. De gondolom, csak belül, a csontjai között viharzott el minden bánat, minden öröm s minden indulat. Milyen volt azelőtt, hogy én nem ismertem – nem tudom. Milyennek láttam volna azután, miután már jobban megismerhettem volna – azt se tudom. Mikor később már én is a pusztákon éltem s találkoztam emberekkel, akik mindvégig ismerték őt, azt

¹ Megjelent a következő kiadványban: Molnár Zs., Deák J.Á., Csathó A.I., Horváth D., Szabó-Szöllősi T., Tóth T., Pándi I. (szerk.) (2007): A VIII. MÉTA-TÚRA túszerző füzet. Kézirat, MTA ÖBKI, Vácrátót.

² Eredetileg megjelent: Sinka István (1944): A fekete bojtár vallomásai. Budapest.

mondották, ha olyan ember leszek, mint apám volt, akkor abból a kategóriából, ahová mi tartozunk, soha nem kerül olyan ember, aki majd haragudna rám. Hogy a könyvhöz, az írás szeretetéhez mi vonzotta – arról se tudok semmit. Anyámnak soha egy szót se mondott erről. Talán a sok hajsza kergette a betűhöz? Pihenni akart? Vagy talán öröklött hajlamai kényszerítették rá? Honnan tudjam megmondani? Valami okának mégis lennie kellett, mert az a világ, ahol élt nem szerette és nem ismerte a könyveket. Tehát nem mondhatom, hogy másoktól látta s úgy szokta meg. Felelni csak ő tudott volna nekem, de erről én hamar lekéstem: mondom, mielőtt én a tizenegy évet betöltöttem volna, a bihari föld, amit hazámnak nevezhetek, betemette szegényt. (...)

Azonban, ha már apámról írtam, úgy tartom illőnek, anyámról is megemlékezzek. Ő még él. Már tudja, hogy nem vagyok a pusztákon. De azt is tudja, hogy így is, úgy is, mindörökre kíséretet a bizonytalanság. Az az ezeréves valami, ami a mi osztályunk sorsából el nem tűnik soha. Nem szokás ezt nálunk emlegetni. Nem is kell. Tudjuk ezt mindannyian anélkül is.

Hát lássuk csak, mit írhatok róla.

Ha mondjuk, úgy odaállana az úri világ asszonyai elé, azok bizonyosan elcsodálkoznának, hogy milyen törekeny, fekete kis parasztasszony. Ami igaz is. Meghajlott már szegénykém. Pihennie kellene. Nem annyira az évek hajlították meg őt, hanem a folyton résen állás a pusztá létezésért. Hogy apám eltűnt a ködök mögé, neki magának kellett megállnia sírok, fájdalmak és küzdelmek között. És soha meg nem hátrált. Én láttam őt hajnalban menni, este jönni. Láttam véresre mart kezeit, meggörbült hátát, amint hajlong a gőzben a mosódézsák fölött. Láttam szekereken messzi majorokba indulni, birkát nyírni, kenyeret sütni. Láttam összeroppanva, láttam fogcsikorgatva. Hallgattam sokszor apró bánatos kis dalait, amint elsírtak messzibe, mit örökre eltűnő kicsi barna lepkék. (...)

Az átkon kívül azonban az öreg Lesi megtanított másra is: reggel, amikor felkeltünk s már feljött a nap, meg kellett nekem is mosakodnom s vele együtt kelet felé fordulva imádkoznom. Rongyos nadrágban, az apám rossz szűriben, mezítláb. (...)

Na, így voltam én a Kerekivel!

Attól kezdve, hogy először hátba vert a vasvillával, nem voltam előtte más, mint valamelyik kutyája. Vert. Mikor milyen volt a „hangulata”, úgy. A felesége egy nagyszájú kövér asszony csak arra kérte néha, hogy a vasvillát ne vágja utánam vaktából, mert megtörténhetik, hogy véletlenül belém szalad, s nagy baj lehet belőle. Bizony, még ma is sokszor csodálkozom rajta, hogy sose szaladt belém úgy, hogy megnyomorítson. Természetesen szaladtam, mint az ítélet.

— Szerencséd, a piszík anyád Istenit! — ordított utánam, mikor látta, hogy nem talált s a villa megállt a földben.

Ilyenkor én is úgy tettem, mint az említett kutyák: elhúzódtam jó kiáltásnyira a tanyától s lehasaltam a gyepre. Mennyi keserű órának volt a tanúja az a rét, ott Geszt és Szalonta között! Az vigasztalt csak némileg, hogy nem tart sokáig. Én is úgy járok majd, mint a bátyám, egyszer majd hazavisz nek kocsival, nagyanyám befogja az én szemem is. Elképzelhetetlennek tartottam, hogy én naggyá, illetve emberré nőjek. Nem is vágytam rá, megvallom. Hamar meg kellett tanulnom, hogy nincs értelme emberré nőni. Nem volt nehéz. Láttam magam körül mindazt, ami csúnyává és elviselhetetlenné teszi az életet s láttam azt is már akkor: hogy az

ok mindig a szegénység. Hogy abból ered a gazdám dühe és a fölöttemi zsarnoksága. Ha kár érte — mondjuk, megdöglött egy bárány, megrúgott a ló egy malacot, liba a vetésbe szaladt, a disznó fölfalta a kiscsirkét, vagy a kiscrucát, ha kevés tejet adott a tehén, ha eltört egy-egy tojás — mindnek, mindennek én voltam az oka, a tizenkétéves kis cselédgyerek. Hullt rám a szitok és az ütlek, hogy nem vigyázok, hogy nem ügyelek, nem legeltetek, nem fejem ki jól a birkákat; biztosan én ütöttem oldalba a kisbárányt, én törtem el a tojást, hogy mulya vagyok, gonosz vagyok, gondatlan vagyok, meg aztán a jó Isten tudja mi vagyok. Persze kit üthetett, kit szidhatott volna mást? S bizony az ilyen eseteknél Ágnes néni is kinyitotta a száját. Egy-egy sánta malac, egy-egy tojás többet ért nekik, mint az én egész életem. Akkor nem értettem meg őket, de most már egy fél emberélet után bizony megértem.

Egyszer egy vasárnap délután fejtem a birkákat s valamelyik ugrálós birka kirúgta a tejet. Az öreg puli, akit betanítottunk, hogy hajtsa az esztringába a fejőöket, nagyon nekibuzdult és harapdálta a birkákat, s persze megtörtént a baj. Kereki meglátta és meglátta Ágnes néni is... Minek írjam le, hogy mit kaptam érte? Csak azt írom le, hogy akkor az egyszer eltalált a villa. Először ököllel vert a gazdám, a felesége meg a hajamat tépte. S mikor megszaladtam, jött utánam zúgva a villa. Ma is hordom a nyomát a jobb lábam szárában. Persze felbuktam, s ahogy a villát kihúztam lábomból a szokott helyemre, a gyepre bicegtem ki és elhatároztam, hogy nem maradok tovább. Kereki a vén pulit is megverte és az is kihúzódott oda mellém. Én nyöszörögtem, a szegény öreg eb meg nyalogatott. Bigyunak hitták. Ő is olyan megvert volt, mint én s ő is éhezett annyit, mint én. (...)

(...) Ágnes néni, a gazdaasszonyom még éjszaka is kijött az istállóba hallgatózni, hogy nem nyöszörgök-e. (...) Hisz az előtte való percekben, hogy az ura belémvágta a villát, ő is tépte a hajam és pofozott. — No, de ő úgy akarta jóvátenni. Nem számított rá, hogy én nagyon érzékeny keserű kis lélek vagyok, mint minden magára hagyatott kisgyermek milyen.

Bizony, azoktól, kik annyit szidtak és rúgtak, nem tudtam eltűnni a simogatást se. — Bevallom, ilyen vagyok, ilyenek maradtam a mai napig. Aki egyszer belémrúg, vagy belémmar, azzal én nem tudok találkozni többé. Ez lehet hiba, nevezhetjük makacsságnak, vagy akárminek, nem tehetek róla. Az utam úgy tele volt bántásokkal és igazságtalanságokkal, hogy amíg idáig jutottam, ez a szokásom szinte belső törvényemmé lett. Én máskülönben füttyülök a világra. Nem szoktam szaladni senki után. (...)

Nekem már csak a vér borította el az arcomat, a mindennapi megaláztatáskor. S ha úgy sokszor magamban visszaemlékszem, még ma is. Azért szoktam keserűen legyinteni ama írók felé, akik magokat parasztnak, illetve „népinek” nevezik, hiszen azt könnyű hangoztatni. De az, hogy gyermekkorában valaki párszor megtérítette a libát, megostorozta a malacokat a mama parancsára, s addig, hogy nem mehetett játszani, bizony édes kevés ahhoz, hogy egy egész életre magával hordja a megtörettetés, a néppé aláztatás emlékét. Hanem igen: hányódni ott egy féléletem s a paraszti sors minden gyötrelmét, minden kínját, minden magárahagyatottságát élni és érezni — az igen, feljogosít a nép, vagy ahogy újabban mondják, a –„népi” jelzőre. Abból a sorsból idáig jutni szörnyű az út. (...)

Mikor már majdnem befejeztük a nyomtatást, engem újabb szerencsétlenség ért. A fene se tudja, hogy miért, nem tágitott mellőlem a sors balkeze. Nagyon-nagy céljai voltak—e velem? Vagy csak játszott s éppen én kerültem a kezeügyibe?... Itt megjegyzem, hogy furcsán hangzik, de úgy van. Akkoriban nekem három nagy főnököm volt — igaz, hogy azóta is azok maradtak a főnökeim — az élő Isten, a sors és a nagyvilág. — A sors ellen, igaz lázadtam és lázadok mindörökké, Isten elé néha leborultam és leborulok maradéktalanul ma is, amikor már szinte kibírhatatlan az élet, a nagyvilágnak pedig fittyet hánytam már akkor is, és fütyülök rá és fittyet hányok ma is. Én magam építettem a semmiből magamnak egy világot, ami majd csak a fejfám előtt hullhat széjjel. Erre a világra viszont a nagyvilág fütyül, az én harmadik és legsilányabb főnököm... (...)

(...) Zabtallót szántottunk, s az száraz és kemény volt, mint a vas, s az eke nagy darabokban szaggatta fel. A lovak egyenlőtlenül húztak. Hol az egyik hol a másik ugrott neki a hámnak s az eke vakbarázdába szaladt. A gazdám káromkodott s igen sűrűen emlegette az Istent, az ekeket, a földet velem s az anyámmal kapcsolatban. (...)

(...) A gazdám olyan iszonyúan nézett rám, mintha én lettem volna az oka az egész világteremtésnek. Annak is, hogy emberek élnek a földön s annak is, hogy olyan száraz a zabtalló. A sikertelen munka miatt szinte könny folyt a szemeiből dűheiben. Se azelőtt, se azóta nem láttam embert akkora indulatokkal sírni... (...) Délfelé a gazdám levetette az ingét és fogcsikorgatva verte az ekét az acélkemény barázdába. Akkor már nem is káromkodott annyit, hanem minden hibánál négyöt kilós száraz göröngyökkel dobált meg. ÉS mindig eltalált, hisz ott volt a hátam mögött három-négy lépésnyire az eke mellett. Mikor egy-egy ilyen ütés eltalált, szinte kongott belé az egész testem s azt hittem mindig, hogy kilyukadt a hátam. Délben félájultan szálltam le a lóról s nem is ettem, csak fetrengtem a hátamon a kék daganatokkal a tallóvirágok között.

Este, kifogás után mindig úgy rogytam le a kocsi mellé, mit egy darab fa. Zsibbadt volt minden tagom s a vacsorát rendszerint már alvó szemekkel majszoltam végig. Utána még a lovakat megittattam, vizet vittem a korsóba, csak azután feküdtem le. Az egész testem tört volt a göröngydobálásoktól, és forró. S a már hűlni kezdő éjszakában bizony, ugyancsak borzongatott a hideg. Rossz félszűr-darab volt a takaróm, alá bújtam s alatta azonnal szinte ájult, álomtalan álomba merültem. Úgy annyira, hogy amikor gazdám hajnalban felvert, percekig szinte bénult volt minden porcikám, s valami keserű csodálattal döbrentem rá, hogy jaj, élek, muszáj élnem. Ha talán az álom maga a pokol tornáca lett volna, azt hiszem még akkor is szívesebben merültem volna belé vissza, minthogy elkezdődjön a nap szántással, legyekkel, átkokkal s hátam mögött fogcsikorgató gazdámval... (...)

Így telt el az ősz... Annyi öröm ért csak benne, hogy új csizmát kaptam. Aztán eljött a tél s a megszokott gyötrelmek között az is eltelt. És eltelt a tavasz is. Az én sorsomban nem hozott az sem semmi változást. Mit is hozott volna? Az életformák fennállottak úgyszólván ezer évig. Meg volt tehát adva a keret. S e keretbe én is beleestem. Ami azt jelentette, hogy megnövök, dolgozok, hányódok, s a végén eltűnök nyomtalanul. Hogy nincs kitérés, nincs kivétel. S ha van is, a kivételeket mindig összeroppantja az élet. A kivételek mindig magánosak lesznek, s a két osztály acsarkodásának közepette, ég és föld között lebegnek, mint Mohamed koporsója.